DOI: 10.21030/anyp.2019.2.11

Jankovics Julianna – Pintér Nóra

Nyelvfejlesztés a mindennapokban, nem mindennapi módon. Beszámoló a *Nyelv- és beszédfejlesztés a közoktatásban* című workshopról

Az ELTE BTK Fonetikai Tanszéke az Egyetemi Anyanyelvi Napok keretében 2019. március 4-én tartotta meg a *Nyelv- és beszédfejlesztés a közoktatásban* című workshopját. A hétfő délutáni időpont ellenére az eseményt hatalmas érdeklődés övezte, nagy számban voltak jelen rajta gyakorló pedagógusok, gyógypedagógusok és fejlesztőtanárok is. A Fonetikai Tanszék nagy büszkeségére a workshop előadói egyben a tanszék volt hallgatói voltak, akik nyelv- és beszédfejlesztő végzettségüket felhasználva dolgoznak nap mint nap a közoktatás különböző területein.

Az esemény Markó Alexandra tanszékvezető köszöntőjével vette kezdetét. Az első részben az előadók a saját szakterületükön alkalmazott módszereket, technikákat mutatták be, majd pedig egy kerekasztal-beszélgetés során vitatták meg a moderátor és a nézők által felvetett kérdéseket, osztották meg saját tapasztalataikat. Az eseményen hallott és látott előadások témája az óvodáskortól egészen az érettségiig tartó időszakot ölelte fel.

1. kép
Pillanatkép a workshopról
Fotó: ELTE Online (1)

A workshop első előadója Kresztyankó Annamária volt, aki a diszgráfiáról szóló előadásában a téma elméleti megalapozása után számos módszert mutatott be a fejlesztéshez. Prezentációjából megtudhattuk, hogy a diszgráfia olyan neurológiai zavar, amelynek esetében az agy számára nehézséget okoz a memória aktiválása a gondolatok írásbeli kifejezéséhez. Ennek csecsemőkori oka lehet a kúszás, mászás kimaradása éppen úgy, mint a megkésett beszédfejlődés, a mesehallgatás elutasítása vagy az elmosódott artikuláció. Kisgyermekkorban a görcsös ceruzafogás, a bizonytalan testhatárok és írásvonal, kisiskoláskorban a rendezetlen íráskép is figyelemre adhat okot. Ezek az úgynevezett alaki diszgráfia tünetei. Másik típusa, a tartalmi diszgráfia vagy más néven diszortográfia írásos tünetei a szavak, a toldalékok, a mondatok tagolásának akár szélsőséges nehézsége, az ékezetek tévesztése, a betűk felcserélése a szavakban, a betűk, a szótagok kihagyása vagy ezek

megkettőzése. A fennálló tünetek hosszú távon erős szégyenérzetet okozhatnak a diszgráfiával élő gyermekeknek. A probléma másoltatással és színeztetéssel nem enyhül, ám kitartó fejlesztő módszerek célirányos alkalmazásával jó eséllyel enyhíthetők a tünetek. A gyakorlatok pedig jól integrálhatók osztálytermi környezetben is. Az előadó interaktív előadásában színes eszköztárából osztott meg néhányat a közönséggel. Bemutatta a ceruzafogót, amely segíti az íróeszköz helyes fogását, így oldva a görcsös kéztartást. Kresztyankó Annamária kiemelte, hogy fontos cserélni a papír- és írófelületet, megkönnyítve ezzel a gyakorlást, az írást. Véleménye szerint fontos előtérbe helyezni a telefon, a számítógép billentyűzetein való gépelés gyakorlását. Az előadásból kiderült, hogy a motorikus képességek fejlesztése is kulcsfontosságú. A nagymozgások gyakorlása levegőben, labdán ugyanolyan fejlesztő hatással rendelkezik, mint a finommotorika fejlesztése. Ez utóbbit segítő módszer lehet a mozaikkészítés tojáshéjból, a homokba, sóba rajzolás vagy éppen a dolgozatok apró darabokra tépése. Megtudhattuk, hogy a gyermekek finommotorikus képessége kézmosás közben a szappanhasználattal is fejlődik. Az előadó kitért a szerialitás (vizuális, auditív, motoros) fejlesztésére is, például a speciális színező vagy az úgynevezett *Mesterségek keresése* elnevezésű feladatlap bemutatásával.

Kővári Bettina A *Meixner-módszertan megközelítései a nyelvfejlesztésben* címmel tartotta meg előadását. A Rákospalotai Meixner Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola pedagógusától első kézből szerezhettünk információkat a 2000-ben elhunyt kiváló gyógypedagógus, Meixner Ildikó által kidolgozott módszerekről, akinek többek között a diszlexiaprevenciós és -reedukációs terápia kidolgozását, valamint a diszlexiaprevenciós olvasásfejlesztés bevezetését köszönhetjük hazánkban. A Meixner Ildikó nevét viselő integráló és inkluzív intézményben a beszédfogyatékosok megsegítése a cél. A Meixner-módszertan három alappillére a fokozatosság elve, a homogén gátlás elve, valamint a betű-hang-beszédmotoros kép együtt-tanítása. A beszédzavarok szűrésére, valamint a szótévesztések és a különféle artikulációs problémák megfigyelésére alkalmazható Meixner-féle aktív szókincspróba mint diagnosztizáló eljárás négy korosztálynál (4 éves kortól az általános iskola végéig) végezhető el. Az eljárás lényege az, hogy a képcsomag harminc képét a fejlesztő megnevezi, majd a gyermek három körben megismétli. A képcsomag használata a diagnosztizáláson kívül többek között a szókincsbővítésre, a szóasszociáció fejlesztésére, a szó és a szótag egyeztetésére, valamint az állandósult kifejezések megismerésére is alkalmas. Az előadó ötletet is adott az első osztályosok fejlesztéséhez: a gyermeknek elsőként a kép megnevezése és letapsolása (szótag alapján) a feladata, ezt követően pedig a képet kell párosítani a hozzá tartozó magánhangzó-mássalhangzó szótaggal. Ennek célja a beszédritmus és a szintetizáló-analizáló készség fejlesztése, valamint a szókincsbővítés. Az előadás során lehetőség volt a képcsomagok megtekintésére, amelyek a nyelv- és beszédfejlesztésen kívül alkalmasak lehetnek még a magyar nyelv és irodalom, a történelem, a földrajz és a biológia tantárgyak oktatására is.

2. kép
Az előadó által bemutatott egyik feladat képe
Fotó: Kővári Bettina

Zsák Éva Indira az irodalomórán történő nyelv- és beszédfejlesztésről tartott előadást. Elsőként a beszédszervek „bemelegítésének” lépéseit ismerhette meg a közönség. A légzési gyakorlatokat követően a hangerő-, a hangsúly-, valamint a tempógyakorlatok alkalmazása nemcsak az érthető

beszédet segíti elő, hanem az órai szöveg értelmezésének is jó alapot biztosít. Az előadásból azt is megtudhattuk, hogy a magyar nyelvű kutatásokból egyértelműen kimutatható az olvasott és a hallott szöveg eredményességének az eltérése: az olvasott szöveget sikeresebben tudják értelmezni a tanulók. A szövegértés fejlesztésére különböző gyakorlatokat mutatott be az előadó. A felismerés gyakorlatai egyben az órára való ráhangolódást is szolgálhatják. Ilyen lehet a csendjáték vagy a *Hogy érezheti magát az, aki így beszél?* Ez utóbbi kiválóan alkalmas lehet egy-egy irodalmi szereplő helyzetének, érzelmeinek a megismerésére, továbbá fejlődhet a diákok empatikus, beleérző képessége is. A megértés gyakorlatainál a *Bízz a másikban!* című feladatról és egy adott eseménysor párban való lerajzolásáról hallhattunk. A harmadik, vagyis az analitikus megértés fázisa már feltételezi a gyakorlott olvasást és szövegértelmezést. Az irodalmi művek különböző fordításainak az összehasonlítása, a paródiák kidolgozása, valamint a disputagyakorlatok kiválóan alkalmasak ezen készségek gyakorlására, továbbfejlesztésére. A szövegértés fejlesztésének utolsó lépéséhez az értékelés gyakorlatai sorolhatók. A jóslás feladata például a cím elhangzása után vagy egy-egy fordulópont bekövetkezése előtt is hasznos gyakorlat lehet a diákok számára. Az *Egy igaz, két hamis* játék lényege pedig az, hogy egy irodalmi mű alapján összesen három állítást kell megfogalmaznia a tanulónak, és ezekből az állításokból az osztály többi tagjának kell kiválasztania az egyetlen helyes megoldást.

3. kép
Az előadáson bemutatott egyik gyakorlati feladatlap
Fotó: ELTE Online

Nagy-Varga Zsolt előadásában a történelemoktatás, valamint a nyelv- és beszédfejlesztés kapcsolatáról volt szó. Gondolatébresztő prezentációjában változatos gyakorlatokat mutatott be konkrét történelmi témakörökhöz kötve. Elsőként olyan kompetenciaterületeket emelt ki, amelyekkel egy nyelv- és beszédfejlesztő pedagógus foglalkozhat. Ezek közé tartozik például a szövegalkotás, a szövegértés, a szókincsfejlesztés, a stilisztikai ismeretek átadása, a vitakészség és a retorikai készségek fejlesztése. Gyakorló történelemtanárként Nagy-Varga pozitív hozadéknak tekinti, ha ezekből történelemórán bármelyik is megvalósul. Tudatosan törekszik arra, hogy óráin a diákok megnyilatkozásai álljanak a középpontban. Ehhez kapcsolódva elsőként történelmi témájú szóláncjátékkal mozgatott meg bennünket a szókincsbővítés jegyében. Bemutatott történelmi keresztrejtvényeket, Activity-feladatokat. Ezek elsődleges pedagógiai célja a szakkifejezések ismétlése. A *Tabu* játék Nagy-Varga Zsolt szerint a diákok egyik kedvence, amely a mozgósítás mellett a definícióalkotás gyakorlására, a szóbeli kifejezés fejlesztésére is kiváló lehet. Megtudhattuk, hogy gondolattérképek segítségével az ok-okozati kapcsolatok feltárása is fontos szerepet játszik a történelemoktatásban. Valamint helyzet- és disputagyakorlatok bemutatására is kiváló témakör lehet például Magyarország második világháborúba

sodródása. Petőfi Sándor fiktív naplórészletének megírásával a stilisztikai ismeretek, a szövegalkotás fejlesztésére kerülhet a hangsúly. A nonverbális kommunikáció tudatosítására az előadó Mátyás király hatalomra kerülésének témakörén keresztül mutatott példát. Szerepjátékkal dolgozta fel Mária Terézia vámrendeletét, ezzel is fejlesztve a diákok érvelését, vitakészségét. Továbbá Nagy-Varga Zsolt fiktív interjúk, diákok alkotta térképek készítésével, népszerű televíziós műsorból vett játékokkal színesíti történelemóráit, szorosan összekapcsolva a nyelvi neveléssel.

A workshop első részének utolsó előadója Kovács Ágota volt, akitől az idegennyelv-oktatásban alkalmazható nyelv- és beszédfejlesztő módszerekről hallhattunk. Az előadás során szó volt a szövegértés fejlesztésének négy lépéséről, vagyis a felismerés, a megértés, az analitikus megértés, az értékelés gyakorlatairól, továbbá arról is, hogy a légzőgyakorlatok és a beszédgyakorlatok az idegen nyelvi órán is jól alkalmazhatók például szótanulásra nyelvtörőkkel, mondókákkal. Kovács Ágota előadásában a nyelvi fejlesztés négy területéhez ajánlott különböző játékos feladatokat. A hallásértés fejlesztésére jó gyakorlat lehet, amikor a tanár által felolvasott szavakból csak azokat kell leírni, amelyek egy adott hangot tartalmaznak, illetve ha utasítás alapján kell egy képet készíteniük a diákoknak. A beszéd fejlesztésénél megtudhattuk, hogy a „japán Activity" a diákok egyik kedvence. Ennek lényege, hogy a körülírás és a rajzolás mellett egy-egy szó elmagyarázásához csak hangokat szabad kiadni, és így kell rájönni a feladványra. Az olvasásértésnél a *Ki?*, *Mi?*, *Hol?* és *Mit?* kérdések megválaszolására kell törekedni egy adott szöveg befogadásakor. Az íráskészség fejlesztésére pedig bátran lehet alkalmazni egy olyan feladatot, amikor egy adott szövegnek csak bizonyos részei láthatók a diákok számára, és nekik kell például a szöveg bevezető vagy befejező részét megalkotniuk.

Végül a kerekasztal-beszélgetést öt irányadó kérdés alakította. Váradi Viola, a beszélgetés moderátora elsőként arra volt kíváncsi, hogy kinek a feladata a nyelv- és a beszédfejlesztés. A résztvevők szerint minden tantárggyal könnyen összekapcsolható, hiszen az összes szaktárgyi órán találkoznak a tanulók szövegekkel, és ez lehet a nyelv- és a beszédfejlesztés alapja. A szaktanároktól kezdetben több készülést igényelhet, de nagyon sok helyre beépíthető. Arra a kérdésre, hogy felmerül-e a kollégákban az igény, hogy ezzel foglalkozzanak, az a válasz érkezett az előadóktól, hogy sokan anélkül alkalmaznak különböző fejlesztő módszereket, hogy ennek tudatában lennének. Ugyanakkor gyakori tapasztalat, hogy a diákok sokszor megszólalni sem mernek, passzívak. Emiatt pedig szükség van a tudatos fejlesztésre. Tartalmas tudás- és tapasztalatmegosztás alakult ki annak kapcsán, hogy mi is tartozik pontosan a nyelv- és beszédfejlesztő kompetenciái közé, és hol kell meghúzni a szakmai határokat. A nyelv- és beszédfejlesztő tanár SNI-s (sajátos nevelési igényű) gyerekkel nem foglalkozhat, mivel azonban kevés gyógypedagógus van az iskolákban, így ez a kérdés bonyolultabb. Bizonyos teszteket ugyanis a nyelv- és beszédfejlesztő is felvehet, de például logopédiai diagnosztikát nem végezhet. Kompetenciái közé tartozik azonban, hogy segítse az érintett gyermeket a megfelelő szakemberhez irányítani. A szülőkkel és a pedagógusokkal való kommunikáció is feladata lehet a nyelv- és beszédfejlesztő tanárnak. Vannak szülők, akik örülnek, ha támogatást, útbaigazítást kapnak, de a tapasztalatok ezen a téren nagyon változóak. Abban minden előadó egyetértett, hogy a szülőket segíteni kell a probléma megértésében, feldolgozásában. Végezetül a workshop előadói kifejtették véleményüket az általuk leginkább fejlesztendő területekről. Megtudhattuk, hogy például sok gyermeknél kevés a beszédminta, keveset kommunikálnak a családban. Ugyanakkor az is izgalmas, hogy a gyermekek milyen nyelvi mintát mutatnak nekünk, pedagógusoknak. Fontos, hogy olyan példákkal dolgozzunk, amelyek a gyerekeknek is ismerősek, szóljon egy kicsit arról is a pedagógiai munka, hogy azt is megtapasztalhassa a gyermek, hogy mi az, amiben ő jobb. Fontos továbbá, hogy ki tudjon állni mások elé és magáért is. Képes legyen megnyilvánulni, elérni a céljait. A szövegek kritikai befogadására is fel kell készíteni a tanítványokat. A zárás előtt a közönség is aktívan hozzájárult az eszmecseréhez. Az egyik kérdés az IKT-eszközök és leginkább az okostelefonok használatáról szólt. A workshop előadói abban egyetértettek, hogy ezeknek az eszközöknek a tiltása nem jó megoldás, hiszen több készséget is lehet a segítségükkel fejleszteni, sőt – ahogy az egyik résztvevőtől megtudhattuk – a kisiskolás gyermekek az olvasást is megszerethetik, ha okoseszközről nézhetik a leírtakat.

4. kép
A kerekasztal-beszélgetés résztvevői
Fotó: ELTE Online

A fentebb leírtakból következően elmondható, hogy ezen az izgalmas és tanulságos workshopon nagyon sok témában tájékozódhattak a szakemberek. Az érdeklődők nemcsak elméleti tudásukat bővíthették, hanem új módszerekkel is megismerkedhettek, amelyeket beépíthetnek saját oktató-nevelő munkájukba is. A *Nyelv- és beszédfejlesztés a közoktatásban* című konferencia az ELTE BTK Fonetikai Tanszék munkatársai és Váradi Viola szervezésében valósult meg.

Irodalom

(1) Az ELTE Online képarchívuma a workshopról. http://fonetikaitanszek.elte.hu/index.php/2019/04/04/a-nyelv-es-beszedfejlesztes-a-kozoktatasban-workshop-fotoi-az-elte-online-on/

Jankovics, Julianna – Pintér Nóra: Language development in everyday life in an irregular way. A report on the workshop *Language and Speech Development in Public Education*

Az írás szerzőiről

Jankovics Julianna

doktori hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest

fejlesztő pedagógus, Budapesti Gépészeti Szakképzési Centrum Öveges József Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája

jankovicsjuli[kukac]gmail.com Pintér Nóra magyartanár Sashalmi Tanoda Általános Iskola, Budapest pintern1029[kukac]gmail.com

Pintér Nóra

magyartanár, Sashalmi Tanoda Általános Iskola, Budapest

pintern1029[kukac]gmail.com